

Zorunlu Askerlik Neden Hâlâ Zorunlu?

Soğuk Savaş'ın ardından kitle ordusunun devrinin kapandığı düşünülüyordu. Türkiye'nin yükümlülükle profesyonelliği bir arada yürüten modeli de Avrupa'da son yıllarda yaşananlar da meselenin o kadar basit olmadığını gösteriyor.

Esra Ecem ŞAHİN ZENGİN

İlk yayın: 16 Ekim 2026 · Güncelleme: 16 Ekim 2026 · 5 dk okuma

Zorunlu Askerlik Neden Hâlâ Zorunlu?

TEZ Soğuk Savaş sona erdiğinde askerî sosyolojideki yaygın kanaat, kitle ordusunun defterinin kapandığı yönündeydi. Morris Janowitz kitle ordusunun gerilediğini daha 1970'lerin başında yazmıştı ve Berlin Duvarı'nın yıkılması bu öngörüğü adeta tescil etti. İşgal korkusu neredeyse ortadan kalkmış, teçhizat uzmanlık ister hale gelmişti. Avrupa ülkelerinin büyük kısmı da zorunlu askerliği ya kaldırdı ya da askıya aldı. Aradan otuz yılı aşkın zaman geçti ve bugün Türkiye bu sistemden vazgeçmemişken Avrupa'nın bir

bölümü vazgeçtiği sisteme geri dönüyor. Zorunlu askerlik hâlâ zorunlu mu, zorunluysa neden?

Zorunlu askerliğin ulus-devletle birlikte doğduğunu hatırlatarak başlayalım. Fransa'da Konvansiyon 1793'te milleti topyekûn silah altına çağırdığında Avrupa'da o güne kadar hiçbir devletin toplayamadığı büyüklükte bir ordu ortaya çıktı. Bu ordunun paralı askerlere dayanan rakipleri karşısında sağladığı üstünlük, modeli kısa sürede cazip hale getirdi. 1798'deki Jourdan Kanunu da uygulamayı kalıcı kıldı. 19. yüzyılda önce Prusya'da, ardından bütün Avrupa'da yerleşen sistem, Birinci Dünya Savaşı arifesinde Rusya'dan Osmanlı'ya kadar neredeyse her yerde uygulanıyordu. Erkek nüfusu sayabilmek, eğitip donatabilmek ve bir kısmını sürekli silah altında tutabilmek gerektiği için zorunlu askerlik, modern devletin idari kapasitesinin de bir göstergesiydi.

Hem profesyonel subay sınıfı hem de kitle ordusu aynı siyasi devrimlerin ürünüydü. Profesyonel subaylar toplumsal yapıdan bağımsız bir askerî liderlik yaratma çabasının, kitle ordusu ise toplumun gücünü devletin hizmetine seferber etme girişiminin ifadesiydi. Weber için profesyonel asker bürokratik görevlinin prototipi, Machiavelli için ise ideal asker silahlı yurttaş olsa da ikisi de düzenli örgütlenmiş askerlik hizmetini modern devletin kuruluşundaki ilk adım sayar. Savaşta hızla büyüyüp barışta aynı hızla terhis olan kitle ordusunda askerlik, kariyerden ziyade devlete karşı belli bir süreyi kapsayan bir yükümlülük olarak görülüyordu. Türkçede askerliğe “vatani görev” dememiz de bu anlayışın bir yansımasıdır.

Bu düzen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çatırdamaya başladı. Hava gücü ve nükleer silahlar savaşı insan gücünden çok sermayeye dayalı bir işe dönüştürdü. Ordunun asıl işi caydırıcılık olunca kitle ordularının yerini giderek daha küçük, tam zamanlı ve profesyonel birlikler aldı. İngiltere 1960'ların başında, ABD 1973'te gönüllülüğe dayalı orduya geçti. Soğuk Savaş'ın bitişiyle profesyonel ordu istisna olmaktan çıkıp kurala dönüştü. Bu dönüşüm, kahramanlık ve fedakârlığın yerini kazanç ve kariyerin alıp almadığı tartışmasını da beraberinde getirdi. Charles Moskos'un “postmodern ordu” kavramı bu tabloyu iyi özetler. Bu yaklaşıma göre tehditler ulusal olmaktan çıkıp ulus-altı ve askerî olmayan biçimler alır, ordunun misyonu belirsizleşir, savaşçı-kahraman idealinin yerini asker-bilim adamı ve asker-devlet adamı alır. Kadınların orduya katılımı artar, vicdani redde de daha hoşgörüyle bakılır.

Burada bir parantez açmak gerekiyor, çünkü “profesyonel” kelimesi literatürde tek bir anlama gelmiyor. Janowitz’e göre profesyonelleşme, eğitim ve uzmanlıkla ilgili sosyolojik bir kavramdır. Huntington’da ise profesyonel standartların yanı sıra seçilmiş sivil iradeye tabiiyet de kavramın parçasıdır. Pek çok çalışmada da profesyonel ordu, gönüllü orduyla eş anlamlı kullanılır. Üstelik profesyonel ordu yeni bir olgu gibi görünse de Marius reformlarıyla şekillenen Roma ordusu ya da Osmanlı’daki yeniçeriler bunun eski örnekleridir. Bu ayrımı önemsiyorum, çünkü profesyonelleşme her durumda zorunlu askerliğin sonu anlamına gelmiyor.

Türkiye’ye gelince, bugünkü sistemin arkasında devşirme ve pençikten kuraya, kuradan da genel askerlik yükümlülüğüne uzanan uzun bir yol var. Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik ortamı TSK’yı da doğrudan etkiledi. Barışı koruma misyonları ve terörle mücadele, kalabalık bir ordudan çok küçük, esnek ve iyi eğitilmiş birlikler gerektiriyordu. NATO üyeliğiyle birlikte 1950’lerden sonra Alman etkisinin yerini Amerikan etkisi aldı, uluslararası görevler de TSK’ya kendi sistemini başka ordularla kıyaslama imkânı verdi. Yine de ABD’nin 1970’lerde yaşadığı profesyonel ordu tartışması bizde ancak 2010’larda gündeme gelebildi ve daha çok kültürel bir zeminde yürüdü.

Bunun ana sebebi, toplumun orduya verdiği önem ve hissettiği aidiyet. Bizde askerlik, otogarlarda davul zurnayla uğurlanan, mahallece sahiplenilen bir eşiktir. Zorunlu askerliğin kaldırılması konuşulduğunda ilk sorulan şey de ordu ile toplum arasındaki bağın zarar görüp görmeyeceği oluyor. Öte yandan başka ülkelerde olduğu gibi bizde de refah arttıkça zorunlu askerliğe karşı isteksizlik artıyor. BİLGESAM’ın 2013’te yaptığı bir araştırmada profesyonel orduya geçilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 65,4’tü.

Türkiye bu noktada karma bir modeli benimsedi. Askerlik süreleri kısaltıldı, bedelli askerlik 2019’da çıkarılan Askerlik Kanunu ile kalıcı hale geldi. Terörle mücadele ve yurt dışı görevler büyük ölçüde profesyonellere bırakılırken yükümlüler ağırlıklı olarak destek hizmetlerinde görevlendirildi. Millî Savunma Bakanlığı verilerine göre 2021 sonunda profesyonel asker sayısı 216 bini aşmış, yükümlü asker sayısı ise 175 bine yaklaşmıştı. İyi eğitilmiş ve donanımlı profesyonel personeldeki artışın, Fırat Kalkanı’ndan Bahar Kalkanı’na uzanan harekâtlardaki başarıda payı büyük. Bakanlığın 2022 faaliyet raporu da uzman ihtiyacını vurgulayıp yükümlülük ile profesyonelleşme arasında denge kurulması gerektiğini söylüyordu.

Avrupa’da son yıllarda yaşananlar bu dengenin neden önemli olduğunu gösteriyor. Litvanya 2015’te, İsveç 2017’de zorunlu askerliğe geri döndü, Letonya ve Hırvatistan da aynı yolu izledi. Almanya ise 2011’de askıya aldığı sistemi yeni bir modelle yeniden gündemine aldı. Kırım’ın ilhakı ve ardından gelen Rusya-Ukrayna Savaşı, kitlesel saldırı ihtimalinin tarihe karıştığı varsayımını derinden sarstı. Bir ülkede zorunlu askerliğin sürüp sürmeyeceğini büyük ölçüde tehdit algısı belirliyor. Bu algı geleneksel biçimini korudukça kitle ordusu fikri rafa kalkmıyor, kalksa bile yeniden raftan indirilebiliyor.

Türkiye açısından bu soru hiç de soyut değil. PKK terör örgütüne karşı kırk yılı aşkın mücadele, Covid-19 salgını ve 6 Şubat depremleri, orduya arama kurtarmadan sağlık lojistiğine, gayr-i nizami çatışmadan sınır ötesi harekâta kadar birbirinden çok farklı görevler yükledi. Uluslararası terörizmden iklim değişikliğine, enerji krizlerinden salgınlara uzanan yeni tehditler, iki devlet arasındaki bir savaşın yol açabileceği yıkıma (henüz) ulaşmamış olabilir ama her biri kendine özgü bir profesyonellik istiyor. Lakin bu yeni sahalar zorunlu askerliğin varlığıyla doğrudan ilişkilendirilmeli mi?

Bana kalırsa bu görevlerin her biri profesyonelleşmeyi hızlandırmak için güçlü bir gerekçe, ama zorunlu askerliği kaldırmak için tek başına yeterli değil. Zorunlu askerliğin geleceğini ise Türkiye’nin coğrafyasında tehdit algısının alacağı biçim ve toplumun orduyla bağının seyri belirleyecek. Bu ikisi yerinde durdukça zorunlu askerlik, adındaki zorunluluğu da koruyacak gibi görünüyor. O yüzden tartışmayı “ya zorunlu askerlik ya profesyonel ordu” ikilemine sıkıştırmak yerine hangi görevin kime verileceğini ve bu dengenin nasıl kurulacağını konuşmak çok daha verimli olur. Otogarlardaki davul zurna belki bir gün susar, ama o gün geldiğinde sebebini teknolojide aramaktan çok tehdit algımızın ve orduyla kurduğumuz bağın nasıl değiştiğine bakmak gerekecek.

Görüşler yazarına aittir.

Esra Ecem ŞAHİN ZENGİN

Atıf

ZENGİN, Esra Ecem ŞAHİN. “Zorunlu Askerlik Neden Hâlâ Zorunlu?.” Us Strateji, 16 Ekim 2026.

<https://usstrateji.vdestek.com/yazi/zorunlu-askerlik-neden-hala-zorunlu>